

GEÏNTEGREERD LEZEN EN SCHRIJVEN IN HET SCHOOLEXAMEN

Interview met Annerieke Dijkstra en Marlou Lutkemeijer (Veenlanden College),
deelnemers aan het project Schoolexamen Schrijven

Hanneke Gerits

Wat was voor jullie de reden om deel te nemen aan dit schrijfproject?

In de masteropleiding (die Marlou enkele jaren geleden volgde) viel de naam Gert Rijlaarsdam vaak, we lazen artikelen van hem over schrijfonderwijs en toen ik op Facebook een oproep voor dit project zag werd ik getriggerd door de naam. Bovendien vonden we dat we ons sowieso meer zouden moeten verdiepen in ons schrijfvaardigheidsonderwijs; dat kon beter dachten we, al langere tijd verliep het schrijfonderwijs en het schrijfexamen niet naar onze tevredenheid. We besloten ons aan te melden en zo gezegd, zo gedaan. We kozen ervoor ons in het project toe te leggen op geïntegreerd lezen en schrijven.

Schrijfvaardigheid vinden we een ondergeschoven kindje, helemaal in het schoolexamen, dat is volledig gericht op leesvaardigheid. Daarbij is het onderwijs vooral gericht op het aanleren van trucjes om vragen te beantwoorden en minder op de inhoud van teksten. Ons werd tijdens het project steeds duidelijker dat het een goede zaak zou zijn om leesvaardigheid en schrijfvaardigheid te integreren, waarbij leerlingen worden gedwongen om echt de inhoud van teksten te bestuderen en minder te focussen op structurelementen van teksten. We vinden het belangrijk voor leerlingen, ook met oog op hun vervolgopleidingen, dat ze leren teksten te analyseren en om te zetten in eigen formuleringen.

Een andere reden om mee te doen met dit project was dat we met de sectie in een overgangsfase zaten. We startten met een nieuwe lesmethode en we waren eraan toe het PTA eens flink onder de loep te nemen. Schrijfvaardigheid toetsten we in de zesde klas met een drie uur durende toets, de bronnen werden door de docenten aangereikt, en leerlingen schreven dan een betoog, uiteenzetting of beschouwing. Hier waren we wel tevreden over, maar we waren ontevreden over de resultaten van de schoolexamens schrijfvaardigheid en daarnaast waren we ook ontevreden over het aanbod van schrijfvaardigheid in de voorexamenklassen.

Er is vaak weinig tijd om goed aandacht aan schrijfonderwijs te besteden. Zo weinig tijd aan schrijven besteden, betekent dat leerlingen én leraar in de vijfde en zesde ontzettend hard moeten werken om leerlingen een goede tekst te laten produceren. En dus wilden we gaan onderzoeken hoe we ons onderwijs effectiever en beter kunnen maken zodat we in de examenklassen een mooier product krijgen van leerlingen. Ook merkten we dat leerlingen veel problemen hebben met brongebruik, zelfs in de examenklassen zijn ze nog niet in staat om bronnen goed te verwerken in hun teksten. Ook daar wilden we in dit project aandacht aan besteden.

Hoe zag het project eruit?

We wilden ons gaan richten op een geïntegreerd lees- en schrijfschoolexamen en we wilden een opdracht ontwerpen waarbij we én iets over de kwaliteit van het schrijven konden zeggen én over de kwaliteit van het lezen. In een van de eerste bijeenkomsten hielden Renske Bouwer en Huub van den Bergh een presentatie over schrijfonderwijs, daaruit bleek ook dat lezen en schrijven elkaar versterken. Dat bevestigde nog eens dat we op de goede weg zaten met het project.

We besloten als startpunt twee eindexamenteksten uit 2017 te nemen. In de teksten die we kozen komen twee heel verschillende visies over hetzelfde onderwerp naar voren. We vroegen de leerlingen om op basis van deze twee teksten een betoog of een beschouwing te schrijven. De stelling en de vraag reikten wij de leerlingen aan. Aan deze twee teksten voegden we nog een derde toe; een column voor degenen die een betoog schreven en een beschouwend artikel voor de anderen. Die toegevoegde teksten waren heel actueel; als een soort 'tussentekst' tussen de examenteksten, zodat de leerlingen het onderwerp in het heden konden plaatsen.

We hebben onze geïntegreerde lees- en schrijfopdracht vlak voor de derde bijeenkomst in vwo 5 afgenomen. Leerlingen werkten in duo's aan een tekst. We zagen verschillende dingen: leerlingen die de opdracht erg leuk vonden en hard werkten, ze wisselden argumenten uit, spraken met elkaar over de gelezen teksten en hoe die te verwerken in hun eigen tekst. Sommigen waren echt heel fanatiek bezig met schrijven. Anderen waren minder geïnteresseerd, dat lag denken we, aan het onderwerp (dat was het onderwerp uit het examen van 2017: de positie van mannen en vrouwen: wie is het meest bevoorrecht). De tijd die leerlingen hadden om tot een goede tekst te komen was te kort, anderhalf uur is niet genoeg om een artikel te produceren. Als de school niet dicht was gegaan hadden we zeker een tweede zitting toegevoegd waarin de leerlingen hun tekst zouden kunnen reviseren. Aan schrijven zitten zoveel aspecten, het is haast onmogelijk om op alle onderdelen goed te letten: spelling, wat wil je zeggen en hoe formuleer je, logisch schrijven.

Wij waren van plan om achteraf de teksten van de leerlingen te beoordelen, zowel de schrijf- als de leesvaardigheidopdracht, maar zover zijn we niet gekomen vanwege de sluiting van de scholen. Tijdens dit project maakten we kennis met allerlei beoordelingstools, onder meer de digitale tool Comproved. Je vergelijkt steeds twee teksten met elkaar, waardoor je tot een rangorde voor tekstkwaliteit komt. Op basis hiervan selecteer je ankerteksten voor verschillende schrijfniveaus. Met deze ankerteksten kun je de rest van de leerlingteksten beoordelen. Het beoordelen met ankerteksten werkt heel goed, dat hebben we ervaren tijdens het project. We hebben ermee geoefend en ontdekten dat elke docent bijna eenzelfde beoordeling gaf.

Door de schoolsluiting vanwege Corona konden we ons project niet afmaken. We hebben de toets zo aangepast dat we hem in konden zetten als ResultaatsVerbeterings-toets (de toets waarmee leerlingen hun cijfer konden verbeteren, omdat het examen niet doorging in coronatijd). We voegden daarbij ook een mondeling gedeelte toe: leerlingen gaven een presentatie over hun tekst. Onze collega's waren erg enthousiast over de toets, en we zijn voornemens om deze toets verder uit te werken en te verfijnen.

Wat nemen jullie uit het project mee naar de toekomst?

Schrijfvaardigheid is een hele belangrijke vaardigheid. In het project liet een kunstvakdocent ons zien hoe een praktijkexamen bij de kunstvakken eruit ziet. Zoiets zou heel goed mogelijk zijn bij Nederlands. Opvallend vonden we hoe de samenwerking verloopt met een docent van

een andere school: heel goed. Het is inspirerend om met iemand anders over de producten van je leerlingen te spreken. Bovendien is het goed om leerlingen in een SE meerdere teksten te laten schrijven. Soms spreekt een onderwerp of tekstsoort een leerling minder aan, maar worden ze er wel op beoordeeld. Meerdere teksten geven een beter beeld van de beheersing van schrijfvaardigheid van leerlingen. We willen ons schrijfvaardigheidsonderwijs verder uitbouwen, met meer integratie binnen ons vak Nederlands, maar ook meer integratie met andere vakken. Het gaat dan om schrijven door alle vakken heen.

Er is in het schrijfonderwijs zelf ook veel meer mogelijk dan wij denken. Zo is het bijvoorbeeld heel goed mogelijk om leerlingen samen te laten werken. Daaraan zitten veel voordelen, zoals het uitwisselen van ideeën, praten over gelezen teksten en leerlingen die van elkaar leren en elkaar aanvullen. Ook zijn we tot het inzicht gekomen dat we leerlingen ruim de tijd moeten geven om een tekst te schrijven, we onderschatten toch wel hoeveel tijd schrijven kost. We zijn daar heel anders over gaan denken. Daarnaast is het zaak om schrijven te splitsen in een pre-writing fase, het schrijven zelf en een post-writing-fase. Op die manier kunnen leerlingen eerst nadenken over het onderwerp en wat ze daarover willen vertellen aan hun publiek, daarna kunnen ze schrijven en met elkaar overleggen en tot slot is er dan ruimte om te reviseren. Als leerlingen weten dat ze aan het einde tijd krijgen om te reviseren dan kunnen ze al hun aandacht aan de inhoud geven tijdens de schrijffase.

Vinden jullie de integratie van lees- en schrijfvaardigheid gelukt?

We hebben zeker de mogelijkheid gezien om zo'n toets te laten lukken, en we gaan er zeker mee verder. Een keer zo'n toets afnemen is niet genoeg, we moeten er meer mee experimenteren. We moeten ook nog nadenken hoe we op basis van deze toets de cijfers voor leesvaardigheid en schrijfvaardigheid kunnen vaststellen.

Het liefst zouden we het proces begeleiden en er een formatieve leergang van maken, zodat je samen met de leerlingen het schrijfproces kunt bespreken en niet dat je als docent alleen de eindproducten nakijkt, terwijl leerlingen met dit nakijkresultaat en de feedback niets meer doen.

Bij dit artikel horen drie bijlagen, te vinden via <https://ltn.publicatieserver.nl/publication/3/184>

Het project Schoolexamen Schrijfvaardigheid (Ses) is een initiatief van LT sectie Nederlands en wordt uitgevoerd in samenwerking met de VU en Fontys. Het project SES wordt afgerond met een studiedag en een handleiding Schoolexamen Schrijfvaardigheid voor docenten, die voor iedereen beschikbaar gesteld wordt via SLO.

